

Пристапа Л.А.,

асистент, м.н.с. науково-дослідної частини Хмельницького національного університету

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВА

У статті запропонована система показників оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства, що ґрунтується на використанні набору окремих аналітично-оціночних показників, визначено особливості та критерії формування цієї системи показників. Розглянуто сутність, порядок розрахунку та економічне обґрунтування показників ефективності формування фінансових ресурсів підприємства.

In the article the system of parameters of an estimation of a management efficiency by financial resources of the enterprise is offered which is based on use of a set of separate analytical – estimated parameters, the features and criterion of formation of the given system of parameters are determined. Are considered essence, order of calculate and economic substantiation of parameters of efficiency of formation of financial resources of the enterprise.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання та розвитку ринкової економіки в Україні при високому рівні відповідальності й самостійності господарюючих суб'єктів у сфері розробки та ухвалення управлінських рішень надзвичайно актуальними є питання удосконалення методичного забезпечення аналізу фінансового стану підприємств, під яким розуміємо результат взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства і який повинен характеризуватись системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретико-методичних аспектів аналізу фінансового стану підприємства присвячені численні наукові праці і публікації вітчизняних економістів, зокрема: Т.В. Гаврилової, К.В. Ізмайлової, В.Г. Козака, М. Колотуши, Є.В. Мниха, Н.Ю. Невмержицької, О.В. Павловської, С. Петрухи, Н.М. Притуляк, О.А. Романенко, Н.І.

Строченко, О.М. Терещенка, В.Г. Федоренка, Д.В. Шияна, Г.В. Юрьєвої, Е.Р. Якушева [1-10] та інших.

Проведений нами критичний аналіз літературних джерел свідчить, що проблема аналізу фінансового стану на основі показників фінансової звітності досить вивчена, широко описані процедури здійснення горизонтального, вертикального і трендового аналізу, що ґрунтується на загальновідомих наукових підходах і методиках. Також переважна більшість науковців вважають, що найуніверсальнішим і широко використовуваним на практиці є коефіцієнтний аналіз, метою якого є вивчення структури активів, які є у розпорядженні підприємства, джерел їх утворення (структури фінансових ресурсів), їх співвідношень, питомої ваги в загальній вартості саме за допомогою розрахунку фінансових коефіцієнтів.

Проте, незважаючи на достатню вивченість, залишається багато невирішених та дискусійних питань, що обумовило вибір теми дослідження.

Метою цього наукового дослідження є розробка системи показників для оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств, на ґрунті використання набору окремих аналітично-оціночних показників, адаптована до сучасних умов господарювання, практичне значення якої зумовлено можливостями формування на основі проведених розрахунків важливих аналітичних висновків та рекомендацій, пошуку альтернативних варіантів для оптимізації шуканих рішень у сфері управління фінансовими ресурсами вітчизняних підприємств.

Виклад основного матеріалу. Проведені дослідження за даною проблемою дозволяють дійти висновку, що для оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства, є необхідним формування особливої системи фінансових коефіцієнтів. Це забезпечить можливість загального і повного дослідження ефективності процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства, надасть можливість своєчасно визначати зміни в загальних тенденціях їх розвитку.

На рисунку 1 представлено сформовану нами систему показників оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства, які поділені на три блоки та показано приналежність виділених коефіцієнтів до підсистем оцінки фінансового стану підприємства.

Таким чином, перший блок показників системи оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства характеризує ефективність формування фінансових ресурсів підприємства, другий дає можливість оцінити ефективність їх

розміщення, а третій – ефективність використання фінансових ресурсів підприємства.

Зауважимо, що при вирішенні питання оптимізації набору аналітично-оціночних показників ефективності управління фінансовими ресурсами нами було враховано низку умов. Насамперед, чітке дотримання аспектів обумовлених у запропонованому нами визначенні поняття “система показників”, маємо на увазі, що “кожен показник дає кількісну чи якісну характеристику певним процесам, пов’язаним з фінансовими ресурсами підприємства, має властивості звітності та подільності, пов’язаний з іншими показниками, але не дублює їх” [11, с. 232] та взаємодоповнюваність кожного відібраного елемента системи іншим для найкращих результатів дослідження. Крім цього, відібрано було лише ті коефіцієнти, які можна розрахувати за даними офіційної фінансової звітності підприємств (Форма № 1 “Баланс”, Форма № 2 “Звіт про фінансові результати”), тобто враховано принцип доступності інформації для широкого кола користувачів. Цей набір відносних показників є універсальним для застосування у аналітичній практиці вітчизняних підприємств будь-якої форми власності і сфери діяльності, що надає ширші можливості при виборі бази порівняння отриманих результатів. Також було конкретизовано назви відносних показників у сформованій системі та уточнено порядок їх розрахунку, зважаючи на аналітичні потреби та об’єкт аналізу.

Одну з найважливіших характеристик ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства становить сукупність показників ефективності формування фінансових ресурсів, які дають змогу оцінити оптимальність структури фінансових ресурсів підприємства та ступінь його фінансової стабільності у процесі передбачуваного розвитку. Це є дуже важливим для постачальників фінансових ресурсів, маємо на увазі інвесторів та банківські установи, і для самого підприємства при визначенні перспективного варіанта організації фінансових ресурсів та формуванні фінансової стратегії.

Розглянемо детальніше сутність зазначених показників, дослідимо порядок їх обчислення, що пропонується нами, (табл. 1) та економічне обґрунтування.

Першим пропонуємо обчислювати коефіцієнт фінансової незалежності, який характеризує можливість виконати зовнішні зобов’язання за рахунок власних фінансових ресурсів підприємства. Чим більшим є значення цього коефіцієнта, тим більш фінансово стійким, стабільним та незалежним від зовнішніх кредиторів є підприємство. Необхідно наголосити на

винятковому його значенні в сучасних умовах господарювання для спільних, малих, середніх, акціонерних та інших підприємств, оскільки він характеризує інтереси засновників, власників акцій та кредиторів.

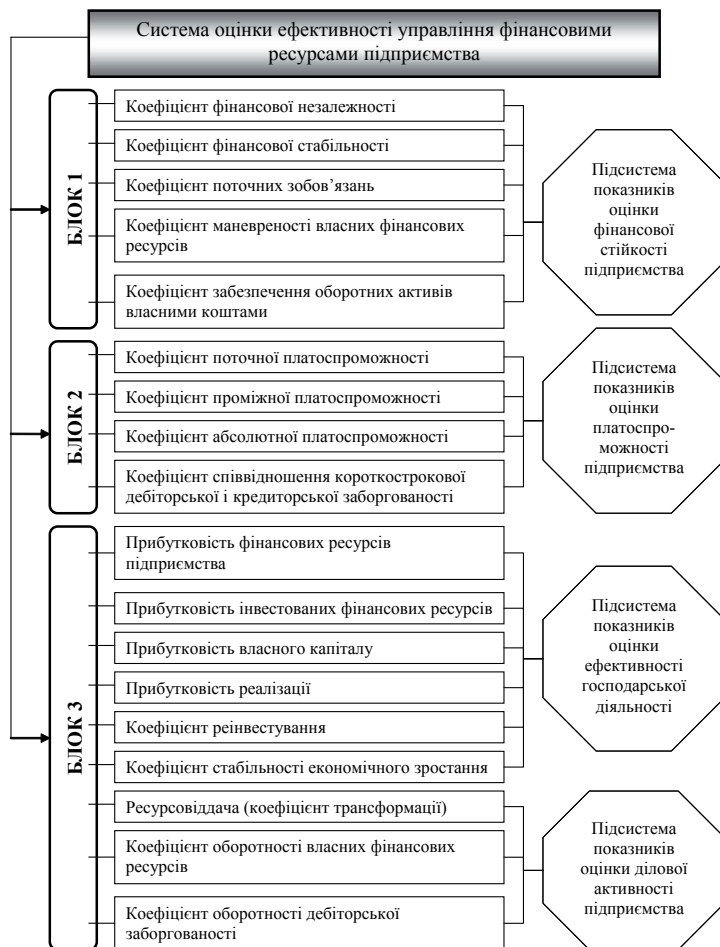


Рис. 1. Складові системи оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства

Другим, не менш важливим показником оцінки ефективнос-

ті формування фінансових ресурсів підприємства, є коефіцієнт фінансової стабільності. Цей коефіцієнт характеризує забезпеченість заборгованості власними фінансовими ресурсами. Зростання показника у динаміці свідчить про посилення незалежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про певне підвищення фінансової стійкості та навпаки.

Таблиця 1.
Показники ефективності формування
фінансових ресурсів підприємства

№ за/п	Показник	Умовне позначення	Формула для розрахунку	Джерела інформації
1	2	3	4	5
1.	Коефіцієнт фінансової незалежності	$K_{ф. нез.}$	$\frac{\text{Власні фінансові ресурси}^*}{\text{Загальна величина фінансових ресурсів}^*}$	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 380} + \text{р. 430} + \text{р. 630}}{\text{Ф. № 1, р. 640}}$
2.	Коефіцієнт фінансової стабільності	$K_{ф. стаб.}$	$\frac{\text{Власні фінансові ресурси}^*}{\text{Позикові фінансові ресурси}^*}$	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 380} + \text{р. 430} + \text{р. 630}}{\text{Ф. № 1, р. 480} + \text{р. 620}}$
3.	Коефіцієнт поточних зобов'язань	$K_{п. зоб.}$	$\frac{\text{Поточні зобов'язання}^*}{\text{Позикові фінансові ресурси}^*}$	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 620}}{\text{Ф. № 1, р. 480} + \text{р. 620}}$
4.	Коефіцієнт маневреності власних фінансових ресурсів	$K_{м. вл. ф. р.}$	$\frac{\text{Власні обігові кошти}^*}{\text{Власні фінансові ресурси}^*}$	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 380} + \text{р. 480} + \text{р. 630} - \text{р. 080} - \text{р. 270}}{\text{Ф. № 1, р. 380} + \text{р. 430} + \text{р. 630}}$
5.	Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$K_{зоб. в. к.}$	$\frac{\text{Власні обігові кошти}^*}{\text{Оборотні активи}^*}$	$\frac{\text{Ф. № 1, р. 380} + \text{р. 480} + \text{р. 630} - \text{р. 080} - \text{р. 270}}{\text{Ф. № 1, р. 260} + \text{р. 270}}$

* Розраховується як середня арифметична за даними на початок та завершення звітного періоду.

Необхідно зауважити, що серед економістів немає єдиного погляду на формування оптимальної структури капіталу. Одні економісти наголошують, що “співвідношення власного та позикового капіталу підприємства має становити 1:1. У такому

разі, загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування. Згідно з іншими тлумаченнями, для промислових підприємств частка власного капіталу має становити не менше як 60 %; для торгівлі – 50 %. Існують також думки, що відношення власного та позикового капіталу має становити 2:1” [12, с. 119]. Прихильники рівноважної стратегії обґрунтовують свою позицію тим, що “власники підприємства мають брати участь у його фінансуванні внесками чи рефінансуванням прибутку, щонайменше в такому самому обсязі, як і кредитори” [12, с.119].

У зарубіжній практиці господарювання підходи до визначення оптимальної структури капіталу підприємства можуть бути не лише відмінними, а й протилежними. Так, “багатьом японським компаніям є властивою велика частка залученого капіталу (до 80 %), а значення цього показника є на 58 % вищим, ніж, наприклад, в американських корпораціях” [13, с. 104]. Ця ситуація пов’язана з різною природою інвестиційних потоків у цих країнах, якщо в США основні інвестиції надходять від населення, то у Японії – від банків. Тому високий рівень залученого капіталу для японських корпорацій є свідченням довіри банківських установ до господарюючого суб’єкта, його фінансової надійності, і, навпаки, достатньо низький рівень залученого капіталу свідчить про неспроможність отримання банківських кредитів, тобто є своєрідною пересторогою для інвесторів і кредиторів.

Більшість схильна вважати, що в підприємства з високою часткою власного капіталу кредитори швидше вкладають кошти, оскільки вони мають можливість погасити борги за рахунок власних коштів.

Вважаємо, що заслуговує на увагу думка Г.В. Савицької, яка стверджує, що “нормативів співвідношення позикових і власних коштів практично немає. Вони не можуть бути однаковими для різних галузей і підприємств. Частка власного і позикового капіталу у формуванні активів підприємства залежать від галузевих особливостей підприємства” [14, с. 577]. У тих галузях, де висока частка необоротних активів і повільно обертається капітал, співвідношення залученого капіталу і власного не повинно бути високим. А ті галузі, у яких частка основного капіталу низька і висока оборотність капіталу, можуть значно активніше використовувати залучені кошти.

Оптимальність структури капіталу підприємства визначається також і іншими чинниками, серед яких: кон’юнктура товарного і фінансового ринку, рентабельність основної діяль-

ності, стадії життєвого циклу підприємства, його фінансова стратегія.

Таким чином, на практиці питання оптимального співвідношення величини власних і позикових фінансових ресурсів не вирішується однозначно, кожне підприємство повинно формувати свій власний підхід щодо вирішення окресленої проблеми.

Коефіцієнти фінансової незалежності та фінансової стабільності дають найбільш загальну оцінку фінансової стійкості підприємства, але, на нашу думку, для встановлення ефективності формування фінансових ресурсів підприємства, окрім них потрібно додатково визначати й наступні коефіцієнти, що дасть чіткіше уявлення про порядок формування фінансових ресурсів підприємством.

Далі розглянемо коефіцієнт поточних зобов'язань, який показує, яку частку поточні зобов'язання становлять у загальному обсягу позикових фінансових ресурсів підприємства.

Наступним є коефіцієнт маневреності власних фінансових ресурсів. Вищезазначений показник характеризує частку власних фінансових ресурсів, інвестованих в оборотні активи, у загальному обсягу власних фінансових ресурсів (тобто яка частина власних фінансових ресурсів знаходиться у високоліквідній його формі). Зміни коефіцієнта маневреності можуть характеризуватися по-різному, так, позитивно можна розцінювати незначне його збільшення у динаміці, негативно – різке збільшення не може бути свідченням нормальної діяльності підприємства, оскільки зростання значення коефіцієнта маневреності власних фінансових ресурсів відбувається або за рахунок зростання власних обігових коштів, або при зменшенні обсягу власних фінансових ресурсів. Збільшення цього коефіцієнта автоматично викличе зменшення інших показників, до прикладу коефіцієнта фінансової незалежності, що в свою чергу призведе до посилення залежності підприємства від кредиторів.

Останнім показником у даному блоці є коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами. Тлумачення цього показника є досить простим, він показує, яка частка оборотних активів фінансується за рахунок коштів підприємства. Враховуючи те, що активи можуть покриватися за рахунок власних та позикових фінансових ресурсів, при укладанні кредитних угод і договорів постачання кредитори завжди звертають увагу на кредитоспроможність контрагента, у тому числі з позицій забезпеченості наданого кредиту власними коштами.

Тобто, чим вища частка власних коштів позичальника (одержувача коштів), тим безпечнішим для кредитора є укладання кредитних угод.

Висновки. Отже, на основі такої всебічної та ретельної оцінки за зазначеним комплексом показників, можна не тільки здійснити в динаміці оцінку ефективності управління фінансовими ресурсами підприємства в розрізі аспектів ефективності формування, розміщення та використання, а й визначити “вузькі місця”, за рахунок яких можливо підвищити ці показники. Тобто результатом такого аналізу є виявлення потенційних можливостей (резервів) підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами загалом та процесами формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства зокрема.

Література

1. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник. – 2-ге вид., стереотип. – К.: МАУП, 2000. – 152 с.
2. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз у будівництві: Навч. посіб. – К.: Кондор, 2007. – 236 с.
3. Козак В.Г. Удосконалення методики аналізу фінансового стану в підприємствах України // Економіка АПК. – 2005. – № 3. – С. 53-62.
4. Мних Є.В. Економічний аналіз: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 412 с.
5. Мних Є.В., Романенко О.А. Експрес-аналіз формування фінансових ресурсів холдингових компаній // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 108-115.
6. Павловська О.В., Притуляк Н. М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 388 с.
7. Петруха С., Колотуша М. Методологічні засади аналізу фінансового стану хлібопекарської підгалузі харчової промисловості України // Економіст. – 2007. – № 5. – С. 15-27.
8. Терещенко О.М., Юрьєва Г.В. Оцінка фінансового стану в системі аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства за допомогою інформаційного забезпечення // Інноваційні технології в науці, підготовці та перепідготовці фахівців. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17–18 травня 2007 р. – Одеса: Інститут фінансів Українського державного університету економіки і фінансів (ОІФ УДУЕФУ), 2007. – С. 90-94.
9. Федоренко В.Г., Якушев Є.Р., Гаврилова Т.В. Оцінка та діагностика фінансового стану підприємства // Економіка та держава. – 2004. – № 1. – С. 26-29.
10. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навч. по-

сібн. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 240 с.

11. Приступа Л.А. Проблеми методичного забезпечення аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств // Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Випуск 10. Економічні науки. – Сімферополь: НІЦ КІПУ, 2007. – С. 229-234.

12. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2000. – 412 с.

13. Ковалев В.В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 512 с.

14. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навч. посіб. – 2-ге вид., випр. і доп. – К.: Знання, 2005. – 662 с.